

Celina Omiljanowicz

"Bibliografia zawartości czasopism
za rok 1951, z. 1-4", Warszawa 1952,
Instytut Bibliograficzny przy
Bibliotece Narodowej : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 43/3-4, 1233-1236

1952

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

stycznego traktowania historii bibliografii przez swych poprzedników. Przyczyn różnych faktów i zjawisk bibliograficznych szukał w związku z poszczególnymi faktami i zjawiskami życia. I tak np. powstanie katalogów księgarskich, określoną ich zawartość wiązał z analizą rynku księgarskiego, zwrot do folkloru i dawnej książki z walką między słowianofilami a propagatorami kultury zachodniej na terenie Rosji. Wydobywał Zdobnow związek między tematyką spisów zalecających i aktualnymi w danym czasie zagadnieniami i potrzebami, np. układanie wykazów literatury dla pojawiającego się masowego czytelnika w okresie organizowania w Rosji szkolnictwa podstawowego od połowy XIX w., powstanie w okresie przekształcania stosunków społeczno-gospodarczych na wsi prac w rodzaju *Указатель литературы источников, касающихся вопросов о сельскохозяйственных рабочих* (1899) i *Вопрос о сельскохозяйственных рабочих в русской литературе пореформенного времени* (1903) Chiżniakowa lub wydawanie nielegalnych wykazów, jak wspomniany wykaz czelabiński. Specjalną uwagę zwrócił na zanalizowanie doboru materiału bibliograficznego, zawartego w czasopiśmiennictwie dziewiętnastowiecznym, oraz na sposób naświetlania tego materiału przez redaktorów działów bibliograficznych i autorów adnotacji.

Wypełniając postawione przez siebie zadanie przedstawienia procesu rozwoju rosyjskiej bibliografii tak ogólnej jak i specjalnej, autor przeprowadził i uzasadnił tezę, że bibliografia nosi charakter klasowy, ponieważ rozwój jej jest uwarunkowany klasowym charakterem społeczeństwa, że jest ona narzędziem propagandy i wychowania, co rozumeli już w XIX w. wybitni postępowi pisarze, jak Dobroliubow, Czernyszewski czy Bielinski, a co tendencyjnie usiłowali przemilczeć przedstawiciele i promotorzy reakcyjnej władzy w Rosji.

Kończąc to krótkie omówienie celowo i pieczołowicie nagromadzonego przez Zdobnowa materiału, musimy wyrazić żal, że do tej pory w literaturze naszej nie mamy pracy, która dałaby nam równie bogaty obraz wkładu polskiego świata naukowego, literackiego i publicystycznego w dziedzinie polskiej bibliografii.

E. Ehrenkreutz-Kurdybacha

BIBLIOGRAFIA ZAWARTOŚCI CZASOPISM ZA ROK 1951. Z. I 4.
Warszawa 1952. Instytut Bibliograficzny przy Bibliotece Narodowej.

Bibliografia zawartości czasopism jest opracowywana już od r. 1947 przez Instytut Bibliograficzny przy Bibliotece Narodowej w Warszawie. Pierwsze dwa roczniki (za rok 1947 i 1948) wydano na powielaczu. Następne: trzeci za rok 1949, czwarty — za rok 1950 oraz część piątego (za pierwsze półrocze r. 1951) wydane zostaną również w tej samej formie. Tak więc dopiero drugie półrocze roku 1951 wychodzi jako miesięcznik drukowany.

Już ukazanie się pierwszych powielanych tomów *Bibliografii* powitane zostało przez świat naukowy z dużą życzliwością. W prasie (*Książka i Kultura*, 1947; *Pamiętnik Literacki*, XXXVII, 1947; *Bibliotekarz*, 1948; *Praca Księgarska*, 1948; *Twórczość*, 1948; *Polonistyka*, 1949...) pojawiły się artykuły i recenzje. Omawiano w nich sprawę powstania i organizacji tak waż-

nego przedsięwzięcia, podkreślano doniosłość wznowienia regularnej bieżącej bibliografii czasopism, przeprowadzano krytykę metody układu, wykazywano drobne potknięcia merytoryczne i metodologiczne. Ogólnie jednak ocena zarówno założeń, jak i wykonania, była często wyraźnie pozytywna. Artykuły te i sprawozdania miały przeważnie charakter ogólnych omówień i dotyczyły rocznika 1947 i 1948. W moich uwagach o *Bibliografii* opuszczę więc te sprawy wstępne oraz ogólnie i opierając się na pierwszych czterech zeszytach za rok 1951, zajmę się przede wszystkim dokładniejszą analizą działów związanych z literaturą.

Założeniem *Bibliografii zawartości czasopism* jest udostępnienie zestawień zawierających jak najświeższy materiał artykułowy z zakresu wszystkich dziedzin życia i zagadnień, jakie porusza prasa. (Tak więc *Bibliografia zawartości czasopism* jest typem bibliografii ogólnej). Stopniowo założenie to zaczyna się urzeczywistniać: w marcu 1952 roku ukazał się zeszyt zawierający materiał za styczeń tegoż roku. Drugim postulatem omawianej bibliografii jest dostarczenie pomocy poszczególnym ośrodkom bibliografii specjalnej w Polsce. Czy postulat ten wygląda realnie w odniesieniu do bieżącej *Polskiej bibliografii literackiej* (opracowywanej przez zespół poznański Instytutu Badań Literackich pod kierunkiem prof. S. Wierczyńskiego), i czy *Bibliografia zawartości czasopism* może stać się dla niej podstawą roboczą, omówię w zakończeniu moich uwag.

Przy opracowywaniu *Bibliografii zawartości czasopism* wykorzystano podobno ok. 360 czasopism od tygodników do roczników, z dzienników uwzględniono tylko *Trybunę Ludu*. Jednakże pominięto niektóre ważne czasopisma, jak *Teatr*, *Przekrój*, *Meander*... Przeoczenie to usunięto w pewnej mierze, poszerzając w następnych zeszytach zasób opracowywanych czasopism. Zakwestionować by można stosunek Redakcji do dzienników. Uwzględnią ona tylko *Trybunę Ludu*, jako dziennik najbardziej reprezentatywny. Niemniej inne dzienniki centralne zawierają wiele cennego materiału, szczególnie z zakresu literatury, teatru, spraw kultury.

Redakcja grupując zebrane zapisy przyjęła wyraźnie zasadę ukształtowania metody przez materiał. Zasadniczy schemat powtórzono tak jak w poprzednich rocznikach (za *Przewodnikiem Bibliograficznym*) i podzielono materiał na 26 głównych działów. Znajdujące się w ich obrębie poddziały nie są stałe. Oblicze ich i zawartość zmienia się w zależności od aktualności zagadnień w danym miesiącu i od zadokumentowania ich w czasopismach. Jedynie taki stosunek do metody nie stwarzający apriorycznych, sztywnych schematów, jak najdalej od formalizmu, powinien być właściwy każdej bibliografii.

Klasyfikację artykułów i zaszeregowanie do danego działu przeprowadzono na podstawie treści. Tak więc omawiana bibliografia spełnia, aczkolwiek w wąskim zakresie w realizacji, jeden z warunków bibliografii rozumowanej.

Zasadniczo jedną pozycję bibliograficzną, opatrzoną kolejnym numerem (zupełnie niepotrzebnie łamanym przez dwie ostatnie cyfry roku), stanowi jeden zapis bibliograficzny. W trzech wypadkach tylko utworzono pozycje zbiorowe: w tekstach — przy notowaniu kilku utworów jednego autora, w opracowaniach — przy notowaniu recenzji i polemik. Oprócz zapisów normalnych stosowano jeszcze zapisy skrócone, w wypadku gdy artykuł poruszał kilka zagadnień. Równoległe zapisy z jednego artykułu stosowano przy zbiorowych recenzjach wydawnictw czy też recenzjach teatralnych (por. pozycje: 1073/51, 1087/51, 1088/51, 1089/51). Używano też metody odsyłaczowej, umieszczając artykuł w danym

dziale ze względu na zagadnienie pierwszoplanowe, dając do niego odsyłacze z innych działów. Niefortunnie, moim zdaniem, zastosowano odmienny rodzaj odsyłaczy, mianowicie od tematu tekstu literackiego do zapisu, znajdującego się pod nazwiskiem autora. Koncepcja ta sama w sobie ma pełną rację bytu, realizacja jej jednakże kryje wiele niebezpieczeństw; najlepszym tego dowodem *Bibliografia zawartości czasopism*. Przede wszystkim uwzględniono w niej odsyłacze tylko od niektórych tematów. Poza tym nawet w obrębie jednego tematu nie wyłowiono wszystkich odnośnych tekstów. Np. w wypadku gdy tematem utworów literackich był Feliks Dzierżyński, zgrupowano pod jego nazwiskiem odsyłacze tylko do tych utworów, które w tytule zawierały jego nazwisko, pomijając utwory inne, niewątpliwie z Dzierżyńskim związane. Dowodem tego są uwagi zamieszczone w kłammerach (por. pozycje: 1175/51 i dział II — Dzierżyński Feliks).

Bibliografia zawartości czasopism stosuje bowiem objaśnienia własne. Objasnienia te są zawsze umieszczone w nawiasach graniastych po tytule artykułu, a przed źródłem. Nie można jednakże dojrzeć żadnej zasady, na podstawie której jedno artykuły nimi opatrywano, a inne nie, wygląda to często na dowolność czy przypadek. Z rzeczy ogólnych pozytywnie wypada ocenić logiczne i uzasadnione opracowanie skrótów czasopism oraz konsekwentne używanie skrótu *tl.* przy nazwiskach tłumaczy.

Przystępując do analizy układu materiału literackiego zajmuję się działem XXII — *Literatura. Nauka o literaturze*, XXIII — *Literatura dla młodzieży* oraz częścią działu XXIV: poddział *Teatr*.

Dział *Literatura i Nauka o literaturze* zawiera opracowania i teksty z literatury polskiej i obcej podając je w porządku następującym: opracowania z literatury polskiej, potem — obcej, następnie teksty, polskie i obce. W pierwszym zeszycie za rok 1951 występują następujące poddziały: 1) *Zagadnienia ogólne. Teoria literatury*. 2) *Historia i krytyka literatury polskiej*. 3) *Historia i krytyka literatury obcej*. 4) *Literatura polska (teksty)*. 5) *Literatura radziecka (teksty)*. 6) *Literatura pozostałych krajów (teksty)*. Porównując to z układem w zeszycie 3/4 widzimy w tym ostatnim innowację polegającą na wyodrębnieniu poddziału: *Literatura krajów demokracji ludowej (teksty)* i umieszczeniu go po literaturze radzieckiej. Wyraźną niekonsekwencją układu opracowań w stosunku do tekstów jest brak wyodrębnienia literatury radzieckiej i literatury krajów demokracji ludowej w opracowaniach. Natomiast złączenie wszystkich innych literatur w jeden poddział usprawiedliwione jest niewielką ilością materiału.

W tekstach zarówno polskich, jak i obcych układ jest prosty i jasny, hasłem jest nazwisko pisarza drukowane wersalikami, utwory jednego pisarza skupione w pozycji zbiorowej. Nieco niewygodne dla czytelnika jest wydzielenie z twórczości jedynie wierszy przez oznaczenie literą *w* w kłammerach, przy jednoczesnym nierozróżnianiu prozy artystycznej od tekstów paraliterackich. Podkreślam to jako dezzyderat na przyszłość.

W omówieniu układu materiału krytycznego nie zajmuję się kwestią zaszeregowania artykułów do poszczególnych poddziałów. Redakcja nie uniknęła tu niedociągnięć, niektóre pozycje można by z niewątpliwą korzyścią przegrupować. Natomiast układ materiału w poddziale *Historia i krytyka literatury* budzi wiele wątpliwości. Na początek poddziału wyłączono słusznie opracowania ogólne. W części zawierającej opracowania o autorach trudno właściwie powiedzieć coś

o przejrzystości i wydzieleniu hasel. Zasadniczo zastosowano układ alfabetyczny według nazwisk autorów omawianych. Przy recenzjach pozycji książkowych nazwisko autora spacjowano (jako hasło) i po szczegółach wydawniczych zebrano *in continuo* recenzje oddzielone średnikami. Natomiast artykuły omawiające twórczość pisarzy są zapisane w szyku alfabetycznym, pod nazwiskiem danego pisarza, które jednak nie zostało wysunięte naprzód, a natomiast wypacjowane na własnym miejscu w zapisie bibliograficznym. Takie traktowanie hasel jest niesłychanie uciążliwe dla czytelnika. Należy się domagać na przyszłość od Redakcji ulepszenia. Często, jeśli nazwisko pisarza omawianego nie występuje w tytule artykułu, umieszczono je po prostu w klamrach czy nawiasach okrągłych.

Omawiając dział *Teatru* w pierwszym rzędzie należy zakwestionować brak jakiegokolwiek powiązania z działem literatury. Cały materiał teatralny wszedł do głównego działu: *Sztuka*. W obrębie poddziału: *Teatr* wydzielono sprawy ogólne i recenzje teatralne. Niedopuszczalne jest pomieszczenie materiału teatralnego dotyczącego literatur polskiej i obcych, teatru polskiego i obcego. Recenzje teatralne zgrupowano w układzie alfabetycznym według nazwisk autorów sztuk (nazwiska wydrukowano wersalikami). Odczuwa się silnie brak jakichkolwiek wzmianek o teatrach, w których grano recenzowane sztuki.

Podkreślić jednakże należy dążenie Redakcji do ulepszenia układu, czego dowodem jest wydzielenie już w zeszytcie 2/1951 materiału dotyczącego teatrów ochotniczych oraz większa precyzja w zaszeregowaniu materiału do poszczególnych działów w zeszytcie 3/4. Dowodem stopniowego precyzowania metody jest też bardziej konsekwentna pisownia nazwisk obcych; w zeszytcie pierwszym zdarzają się jednocześnie pisownie oryginalne i spolszczone, np. Balzak Honoriusz, a obok — Heine Heinrich, w zeszytcie 3/4 dostrzega się staranność w zachowaniu pisowni oryginalnej.

Bibliografia zawartości czasopism ma swoje niewątpliwe i niejednokrotnie w recenzjach podkreślane znaczenie ogólne jako zestawienie materiału z czasopism podawane bieżąco. Jednak jej wartość jako pomocy dla poszczególnych ośrodków bibliografii specjalnej, a konkretnie biorąc — dla Pracowni Bibliograficznej Instytutu Badań Literackich opracowującej *Polską bibliografię literacką* (bieżącą), ogranicza się do możliwości porównania metody. Natomiast nie może być podstawą uwalniająca od wertowania czasopism. Materiału w niej zawartego na razie nie można bezpośrednio przerosić do *Polskiej bibliografii literackiej*. Przeszkodą w tym jest brak elementu rozumowanego przy poszczególnych zapisach, a jest to warunek nieodzowny dla *Polskiej bibliografii literackiej* ze względu na daleko bardziej rozwiniętą w niej systematykę materiału oraz znaczne różnice w technice zapisu bibliograficznego, szczególnie w dziale tekstów. Nadto *Bibliografia zawartości czasopism* jest wyposażona w minimalny aparat naukowo-krytyczny, na który tak wielki nacisk kładzie *Bibliografia literacka*. Różnice te jednak są usprawiedliwione i zrozumiałe, bo wypływają z typów tych bibliografii — *Bibliografia zawartości czasopism* jest bibliografią ogólną, a *Polska bibliografia literacka* — bibliografią specjalną.

Celina Omiljanowicz